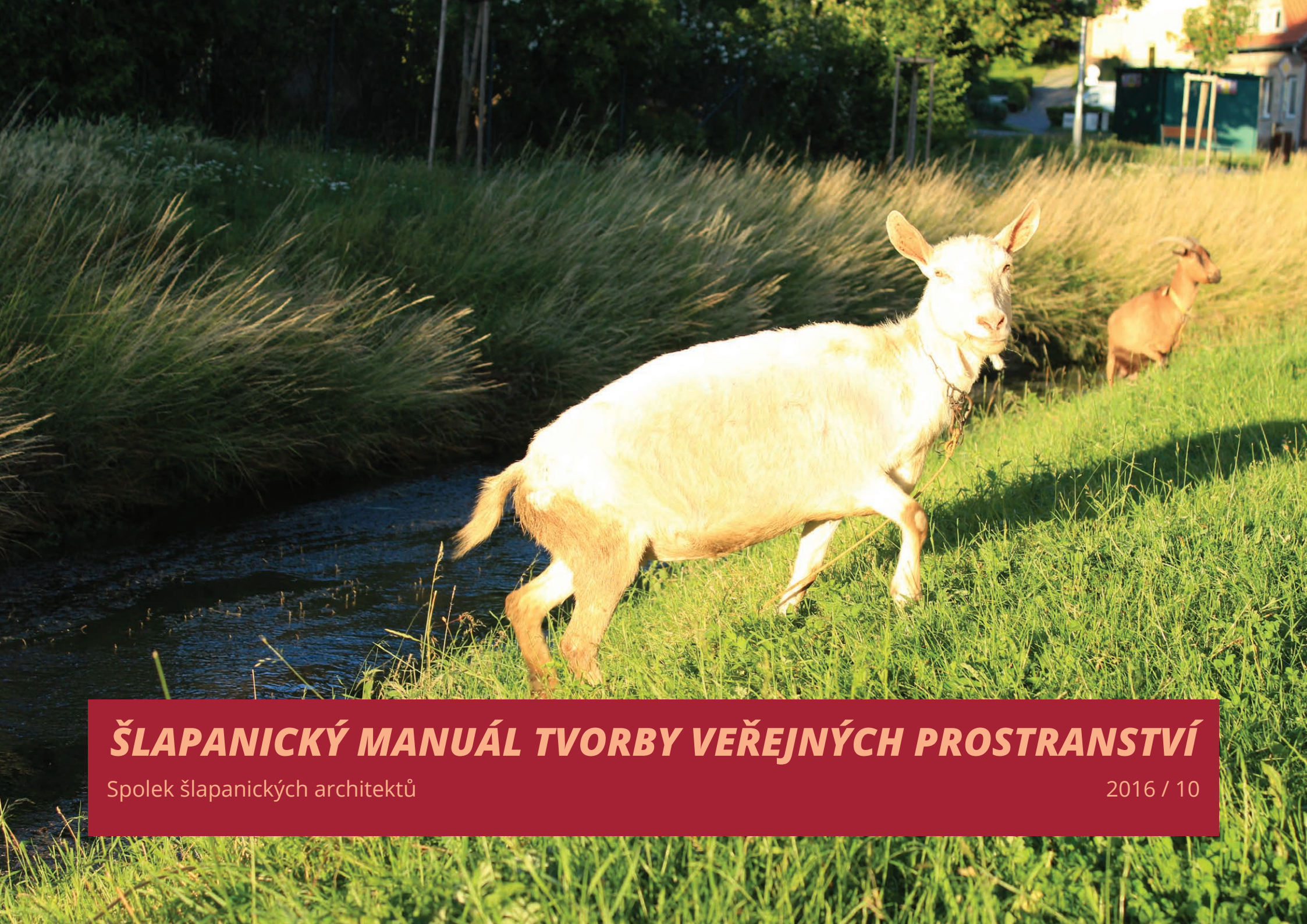

ŠLAPANICKÝ MANUÁL TVORBY VEŘEJNÝCH PROSTRANSTVÍ

Spolek šlapanických architektů

2016 / 10

OBSAH

Veřejná prostranství	4	Vodní prvky	
Smysl manuálu	6	Obecní studny	18
Aktéři procesu tvorby	7	Reprezentativní	19
Specifikace		Osvětlení	
Městská zeleň		Minimalizace světelného smogu	20
Kompozice	8	Design	21
Rostlinné druhy	9	Sezónní prvky	
Povrchy	10	Veřejné grilly a přenosné ohniště	22
Přechody	11	Veřejné zahradničení	23
Povrchy komunikací		Šlapanická veřejná prostranství	
Dlažba	12	Významná místa	24
Parkovací stání	13	Malá místa	25
Mobiliář		Masarykovo náměstí	26
Sada prvků do obydleného území	14	Nábřeží Říčky	28
Krajina	15	Městský park	30
Městský charakter	16	O manuálu	32
Venkovský charakter	17	Autoři	33

VEŘEJNÁ PROSTRANSTVÍ

Veřejná prostranství **obecně** *Veřejná prostranství tvoří základní strukturu sídla*

Prioritou je obytná kvalita veřejného prostoru. Obytné prostředí je bezpečné, zdravé, živé, komunikativní a krásné. Veřejný prostor města musí vybízet k pěšímu pohybu a k pobývání, základem jeho tvorby je lidské měřítko a lidské smysly. Kvalitativnímu standardu veřejných prostranství a jejich logice je třeba podřídit jak vedení dopravní i technické infrastruktury, tak jednotlivé stavby a stavební celky. Obecným východiskem je strategie jednoduchosti a realizovatelnosti v souvislosti s celkovou architektonickou a funkční koncepcí městského prostoru.

Charakter Šlapanic ? *Brněnsko-venkovská brána na Hanou a Slovácko*

Nejprve je nutno vymezit pojem charakter, což úzce souvisí s úhlem pohledu posuzování sídla. Pokud za „hodnotící kritérium“ zvolíme počet obyvatel - jistě, Šlapanice mají oficiální status města, a proto se tento dokument skloňování pojmu „město“ nevyhýbá. Pokud o Šlapanicích budeme uvažovat v rovině širších územních vztahů, jsme jednoznačně brněnská příměstská oblast. Jsme jeden z nejsilnějších hráčů v tzv. Brněnské Metropolitní Oblasti.

Posuzuje-li tento dokument charakter sídla ve vztahu k veřejným prostranstvím, má na mysli především kulturně-historickou substanci zrcadlící urbánní strukturu. I když si to ne každý obyvatel hned uvědomí, protože mu to přijde jako samozřejmost každodenního života, většinu obydleného území Šlapanic tvoří rozlehlé venkovské vnitrobloky svírající většinou relativně úzké malebné uličky a plácky, tak jak je to i jinde na jihomoravském venkově přirozené.

Šlapanická veřejná prostranství ? *Po stopách lidové tvořivosti*

V minulosti nebylo nezbytně nutné řešení veřejných prostranství korigovat, neboť se přirozeně vyvíjela svébytně pod rukama svých obyvatel, z dnešního pohledu omezenými prostředky lidové tvořivosti. Dnes, v době velmi rozmanitých možností (zejména materiálových) řešení prvků, je nutno citlivě definovat taková, která budou konzistentně charakter Šlapanic posilovat a dotvářet obraz našeho společného životního prostoru.

Mělo by se proto vážit užití různých novotvarů, ale také zamezit romantické představě kopírování minulosti. Naopak by se měl klást akcent na venkovský charakter sídla, v tomto duchu nenásilně dotvářet veřejný prostor a vyvažovat tak absenci lákavého zeleného okolí.

Veřejná prostranství by si měla uchovat nebo obnovit prostý venkovský charakter s lehkým důrazem na historický způsob technického řešení, doplněný decentním moderním detailem, přičemž důležitým tématem by měla být zeleň, optimálně propojující jednotlivá „Malá místa“ do souvislých liniíových „biokoridorů“ a tak zajištění množství variant vycházkových tras.

15% 85%

SMYSL MANUÁLU

Výběr pro Šlapanice zásadních prvků veřejného prostranství

Existuje velké množství prvků, z nichž je veřejné prostranství tvořeno. Prvky se dají rozdělit do kategorií jako materiály a povrchy, stromy a vegetace, dopravní prvky a technická infrastruktura, venkovní osvětlení, mobiliář, objekty a zařízení pro služby, objekty k usnadnění pohybu a přístupu, venkovní reklama a umění ve veřejném prostoru.

Jelikož se jedná o komplexní téma, přičemž ve velkých městech je zpracováváno několik let rozsáhlými týmy architektů*, v případě Šlapanic je nutno momentálně vybrat to nejdůležitější potřebné k správnému vývoji obrazu sídla. V průběhu času se může výběr prvků aktualizovat dle aktuálních potřeb.

Specifikace typizovaných řešení

V jednoduchosti je krása. Je třeba specifikovat přirozená řešení reflektující lokální charakter, v našem případě venkovský a v tomto duchu typizovat použití prvků s ohledem na jejich udržitelnost do budoucnosti.

Udržitelnost

Jednoduchost je v tomto případě nejen krásná, ale zároveň také praktická. Čím jednodušší, pokornější, běžnější či tradičtější řešení prvků veřejného prostranství se použije, tím se zvyšuje pravděpodobnost dostupnosti konkrétních stejných prvků na trhu v průběhu času.

Zmapování veřejných prostranství, zhodnocení stavu významných míst a doporučení přístupu k nim

Zmapování veřejných prostranství jako celý tento dokument nemá za cíl technicistní formou „zúřadovat“ veřejný prostor, ale má také charakter vzdělávací s cílem iniciovat identifikaci občanů se svým bezprostředním okolím. K tomu slouží lehká osvěta a vybudnutí k zamyšlení se nad konkrétním stavem jednotlivých míst už se znalostí jejich urbánní typologie.

Nastavení vztahů, úloh a kompetencí - rolí aktérů procesu tvorby veřejných prostranství

Jelikož je v kontextu územního a prostorového plánování dokument jako manuál tvorby veřejného prostranství záležitostí (v ČR) zcela novou, je vhodné načrtnout jeho funkčnost.

* Tento manuál je inspirován Manuálem tvorby veřejných prostranství hl. města Prahy viz. www.manual.iprpraha.cz, a to jak v rovině koncepční např. definicí rolí aktérů v procesu tvorby, tak i formálně volným přizpůsobením některých citací - zejména definicí pojmů jako veřejná prostranství, náměstí, nábřeží, atp.

AKTÉŘI PROCESU TVORBY

Samospráva

Iniciační a rozhodovací úloha v plánování města, rozhodovací úloha také v realizacích, správě, údržbě, provozu a užívání.

Manuál je závazný pro orgány samosprávy na základě usnesení rady města.

Státní správa

Schvalovací úloha v plánování, realizacích, správě, údržbě, provozu a užívání.

Manuál je orgánům státní správy doporučen jako nástroj sledování kvality veřejných prostranství. Orgány státní správy by ho měly učinit závazným pro svoje jednotlivé složky.

Odborníci a zhotovitelé

Iniciační a participační úloha při tvorbě strategie, plánování, správy, provozu a užívání.

Manuál slouží pro tuto skupinu jako informativní podklad. Pro zhotovitele se jedná o podklad pro navrhování kvalitních veřejných prostranství.

Veřejnost

Iniciační a rozhodovací úloha v plánování města, rozhodovací úloha také v realizacích, správě, údržbě, provozu a užívání.

Manuál má informativní a vzdělávací charakter. Veřejnost je hlavním tvůrcem a uživatelem a veřejných prostranství.

Správci a provozovatelé

Výkonná úloha při správě, provozu, údržbě a užívání.

Manuál je pro správce, uživatele a nájemce majetku města závazný.

Soukromé subjekty

Pro soukromé subjekty (investory), které mohou zasáhnout svým záměrem do veřejného prostranství, je dokument informativním podkladem.

Míra závaznosti se odvíjí podle vzájemných vztahů nastavených s městem.

SPECIFIKACE

Zeleň by měla být přirozená a přírodní, příjemně nahodilá, nabádající k procházce i odpočinku. Mělo by se s ní pracovat jako s objemem pro vytvoření uceleného prostředí – navrhovat přirozené kombinace rostlinných pater - bylinný podrost, keře, stromy a neosazovat pouze samotné stromy na travnaté ploše, pokud to situace dovolí. Je žádoucí důsledně se vyhnout pravidelnému osazování rostlin do rastrů, linií, plotů nebo geometrických tvarů. Zeleň musí tvořit živelné a nahodilé struktury. Stromy a keře je třeba zakládat a udržovat v přirozeně nepravidelných tvarech - vícekmenné, zakřivené formy, pravidelně souměrné koruny prostřihávat a obecně osazovat do nepravidelných shluků. Opěrné i jiné stěny by se měly nechat porůst popínavou zelení.

Kompozice

Městská zeleň

Cílem je se vyhnout cizokrajným druhům, všem přešlechtěným podobám rostlin, tj. zejména barveným hybridům a panašovaným druhům - používat „zelenou zeleň“ tzn. především druhy, odpovídající místním rostlinným společenstvům. Nejsou vhodné některé druhy z čeledi cypřišovitých, tj. túje, cypřiše, nepůvodní jalovce, atd. které jsou dlouhodobě všeobecně rozšířené). Vhodné je používat i stálezelené rostliny, např. borovice, jalovce nebo břečťany.

Rostlinné druhy

Všeobecně je žádoucí minimalizovat trávníky ve prospěch použití štěrkového mulče, kamenů nebo popínavých rostlin na terénu a případné travnaté plochy řešit jako luční porosty, štěrkoviště pro suchomilné trávy atp. Zpevněné plochy jsou navrženy v naturální podobě jako mlatové cesty, štěrkové chodníky, kamenné chodníky (solitérní nášlapy spíše než souvislá dlážděná plocha), optimálně bez jednoznačných kontur, kdy přes prorostlé štěrkové plochy přejde komunikace do vegetace.

Povrchy

Městská zeleň

Je třeba minimalizovat použití ostrých přechodů mezi osázenými plochami, mulčem apod. pomocí klasických betonových obrubníků. Případné lemy, zejména celkové oddělení ploch zeleně od okolních prostor, realizovat pomocí tenkých (ocelových pozinkovaných) obrub.

Přechody

Povrchy chodníků jsou preferovány historicky prověřené žulové. Kvalita a životnost betonové zámkové dlažby ve standardní kvalitě při standardní ceně se nedá srovnávat s kvalitou klasické žulové dlažby s cenou (srovnatelně) vyšší. Cenový rozdíl se ale dá do určité míry kompenzovat použitím tzv. odseku - odpadového materiálu ve formě nepravidelných kostek.

Dlažba

Povrchy komunikací

Město by mělo dospět k ucelené koncepci parkování ve městě s definováním typů parkovacích míst. I s ohledem na stále aktuálnější požadavek na hospodaření s vodou by mohla být častěji využívána částečně zatravněná parkovací stání tam, kde je to možné. Například šterkové trávníky jako „nová“ přírodní alternativa, se dají použít (kromě parkování) i jako pojezdové nebo pochozí zejména v přechodech zastavěného území a krajiny.

Parkovací stání

Koncepční návrh mobiliáře může v roli charakteristického konstrukčního detailu symbolizovat celou lokalitu. Město proto oslovilo Ateliér produktového designu FaVU VUT a z následné studentské soutěže vzešla sada charakteristických prvků, jejichž prototypy právě procházejí testováním. Autorem návrhu je BcA. Šimon Kiriakovský. Odbor investic a správy majetku bude disponovat výrobní dokumentací, na základě které je kdykoliv možné oslovit lokální řemeslníky a obstarat potřebné kusy mobiliáře.

Sada prvků do obydleného území

Šlapanickou krajinu již doplňují akátové lavičky a na tomto přístupu není třeba nic měnit.

Materiálové řešení a povrchové úpravy reflektující výrazně převažující venkovský charakter Šlapanic.

Venkovský charakter

Možné obměny jsou vhodné u míst jako např. náměstí.

Městský charakter

V Masarykově oblíbené lidové písni „Ach synku, synku“ hospodář synovi radí, že když se ti kolečko zlámalo, dej ho spravit. Jiná proslavená Masarykova poučka byla - neopravuj to, co funguje. Těžko lze najít lepší přírůbek k definici vodního prvku ve šlapanickém veřejném prostranství, které disponuje množstvím obecních studen. Ty si zaslouží revitalizaci s případným kreativním řešením odtoku vody tak, aby nekončila hned v kanálu pod kohoutkem.

Obecní studny

Vodní prvky

Vodní prvek na reprezentativním místě nebo v minimu případů míst městského charakteru by měl být lákavý a praktický s možností přijít s vodou snadno do přímého kontaktu. Zde můžeme navázat na tradici brněnského minimalismu a funkcionalismu.

Reprezentativní

Lampa by měla být osazena úsporným LED osvětlením namířeným směrem dolů generujícím teplé světlo.

Minimalizace světelného smogu

Osvětlení

Design lamp by se měl důsledně vyhnout různým historizujícím řešením a povrchová úprava by měla být tmavá. Nabízí se použití lamp s variabilním řešením umístění světla.

Design

Některá veřejná prostranství je možno dotvořit piknikovými koutky ve formě veřejného grilu nebo místa pro přenosné ohniště.

Veřejné grilly a mobilní ohniště

Sezónní prvky

V některých lokalitách, zejména městského charakteru (kde má málokdo svou zahrádku) lze uvažovat o různých formách umožnění zahradničení na veřejných prostranstvích.

Veřejné zahradničení

ŠLAPANICKÁ VEŘEJNÁ PROSTRANSTVÍ

N - Masarykovo náměstí / **R** - Nábřeží Řičky (R1 Riegrova, R2 Brněnská - Kalvodova, R3 Kalvodova - Svatojánské náměstí, R4 Lidická, R5 ICEC, R6 Jana Dvořáka) / **P** - Městský park

Významná místa

Liniová Malá místa

- L1** Bývalá trať k ICECu mezi ulicemi Nádražní - Tyršova
- L2** Původní koryto Říčky v bloku Brněnská - Palackého - Janská
- L3** Brněnská - Komenského
- L4** Mezírka Brněnská - Komenského
- L5** Příční
- L6** Mezírka Karla Čapka - Lidická
- ...
- ...
- ...

Bodová Malá místa

- B1** Parčík Švehlova - Čechova *(zrealizováno jako pilotní projekt)*
- B2** Nároží Nádražní - Čechova
- B3** Hřiště Švehlova - Jiráskova
- B4** Okolí ZŠ
- B5** Parčík Bří Mrštíků
- B6** Parčík Brněnská - Čechova
- B7** Parčík na Svatojanském náměstí
- B8** Parčík Sušilova - Nerudova
- B9** Parčík Nerudova
- B10** Parčík Wurmova / Hybešova
- ...
- ...
- ...

Není to náměstí ani park, co tvoří onen venkovský charakter Šlapanic. Je to naopak, spolu s Nábřežím Říčky, velké množství drobných malebných veřejných prostanství, která jsou významná sebou vytvořenou sítí a proto by se měla postupně kultivovat. Tato Malá místa mají buď liniový nebo bodový charakter.

Malá místa

Náměstí je místem identifikace a potvrzování společenství, místem reprezentace lokality, komunity - salonem města.

Šlapanické má velmi hodnotnou kvalitní uzavřenou prostorovou konfiguraci, přičemž je jediným prostorem ve městě, který lze z urbanistického hlediska za náměstí označit. To z něj dělá hodnotu, která je zatím nevyužita také proto, že kompozice a stav prvků veřejného prostranství je neutěšená a nevybízí k pobytu. **Do budoucna by se proto nemělo uvažovat o jiné možnosti, než vypsání projektové architektonicko-urbanistické soutěže o návrh jeho řešení.**

Do té doby je žádoucí investovat do něj pouze minimálně k zajištění nejnutnějších udržovacích prací poškozených prvků a v mezičase je třeba, aby Masarykovo náměstí ožilo aktivitami hodnými jeho významu, např. vánočními trhy.

Masarykovo náměstí

Řeka je základní vztahnou osou urbánní a krajinné architektury. Prostor řeky v celém sídle je souvztažný celek a jeho rozvoj, i v dílčích částech, je třeba vždy řešit v celoměstských souvislostech. Nábřeží je celoměstsky významný veřejný prostor.

Říčka je přirozená zelená páteř Šlapanic – pěší a v budoucnu i cyklistická tepna města. Říčku a její bezprostřední okolí v neposlední řadě obývá také rodina nejen vodních živočichů, kteří živoucí obraz tohoto významného urbánního prvku přirozeně doplňují. Proto je potřeba chránit zbylé fragmenty břehů a její význam celkově nadřadit dopravním koncepcím.

Většina fragmentů Říčky vybízí ke kultivaci formou Malého místa. Některé ale mají do budoucna potenciál k vytvoření nábřeží s návazností na obchod a služby. Někde se může jednat o stánky s občerstvením, jinde, jako např. v rozvojovém území ICECu, o kavárny a obchody.

Podobně jako v případě Masarykova náměstí je potřeba Říčku, tzn. propojení a kompozici jejích fragmentů, uceleně řešit pomocí územní studie.

Nábřeží Říčky

Parky suplují krajinu ve velkých betonových a kamenných městech, kde je časově nebo dojezdově obtížné se dostat ven do okolní přírody. Tvoří tak oázy klidu určené spíše k tiché relaxaci nebo sportovním aktivitám. Šlapanický městský park plní spíše funkci místa pro shromáždování pro akce, které by se ve městě konaly nejspíše na náměstí, přičemž náměstí ve Šlapanicích by kapacitně nestačilo.

Stávající stav Městského parku je ale nedomyšlený a nepřívětivý ve vztahu k běžnému pobytu. Vzhledem k jeho velké oblíbenosti veřejnosti, zejména rodinami s dětmi, **je racionální uvažovat o přiměřených úpravách v rámci rekonstrukce tak, aby vyhovoval i každodennímu pobytu, nejen nárazovým větším akcím.**

Městský park

Impulz

Impuls k vývoji Šlapanického manuálu tvorby veřejných prostranství vzešel z výstupu participativní akce **Pocitové mapy - Mluvme spolu, Šlapanice**, kde se občané vyjadřovali také ke stavu místních veřejných prostranství. Mimo jiné vzešel požadavek ke kultivaci většího množství menších míst - pracovně nazváno „Malá místa“.

2016 / 10

Logicky se tedy nabízelo projekt „Malá místa“ pojmut konceptně. V té době už existoval **Manuál tvorby veřejných prostranství hl. města Prahy**, a tak vznikla myšlenka - jak by takový dokument mohl vypadat v kontextu potřeb cca 7,5 tisícové obce venkovského charakteru? Proto je tato prvotní verze zaměřena vzhledem k aktuálním investičním akcím v projekční fázi a některým už ve fázi realizace.

Aktualizace

V budoucnosti se bude struktura dokumentu větvit podle aktuálních potřeb.

Jedním z prvních kroků bude doplnění hotové sady městského mobiliáře.

S ohledem k paralelně vznikajícímu dokumentu **Vycházkových tras** bude vhodné je do manuálu zahrnout v kontextu krajiny, jejího zmapování a koncepce péče o ni. Město by taktéž mělo disponovat koncepcí péče o zeleň v obydleném území, přičemž ta by měla vycházet z aktuálního pasportu.

Zajímavým námětem k zamyšlení může být také „**šlapanická ulice**“.

O manuálu

Spolek šlapanických architektů

Spisová značka L 21381 vedená u Krajského soudu v Brně

Architektura a urbanismus

Ing. arch. Petr Buryška
Ing. arch. Jaroslav Mareš
Ing. arch. Milan Podroužek

Zahradní a krajinářská architektura

Bc. Pavel Běťák, DiS.
Ing. Jan Řezníček

<https://www.facebook.com/spolekslapanickycharchitektu/>

Autoři